

AİDİYET DUYGUSU VE BİZ

AYŞE BENEK KAYA

Çok merak ediyorum; acaba kaçımız “AİDİYET” duygusu” nedir? Nasıl bir şeydir? Bir ülkeye, bir öndere, bir partiye, bir sülâleye, bir gruba, bir dine yahut benzeri yapılara niye ait olmak isteriz? İnsana ne kazandırır yahut ne kaybettirir?” diye düşünmüşüzdür. İşte uzun zamandır bu konuyu düşünen ve bu sorulara cevap arayan biri olarak bu yazıyı kaleme almak istedim.

“Aidiyet” kelimesinin sözlük anlamı; “ait olma, ilişkinlik, ilişkin, ilgilendiren”dir. Yani toplumu meydana getiren insanların birbirlerine bağlı olma ihtiyacı ve duygusudur. “Aidiyet duygusu” ise; kişinin kendini toplum içinde bir yere ait görmesi ve bir gurubun üyesi olması şeklinde ifade edilebilir. “Aidiyet”, tek başına bir değer ifade etmez. Ona bizler anlam kazandırırız veya anlam dışı bırakırız. Dozu insandan insana değişeceği gibi, kimileri için de gereksiz gibi görülebilir.

“Aidiyet duygusu”, uzmanlara göre insanlar için temel bir ihtiyaçtır.

Yeme-içme, barınma, korunma ve benzeri ihtiyacımızdan sonra “ait olma” ihtiyacımız gelir. Çünkü ait olma, insanların neslini devam ettirebilmesi için gerekli olan bir duygudur ve her insanda mevcuttur. Eğer “aitlik duygusu” olmasa, toplumlar meydana gelmez; insanlık, üreme ve çoğalma da olmazdı.

Dağda yaşayan canlıların sürüyle hareket etmesi, kendilerini daha güvende hissettikleri içindir. Bizlerin de toplu halde yaşaması bizi güvenli ve huzurlu kılar. İnsanlar, ait olduğu yerde kendini güvende hisseder. Dara düştüğünde, herhangi bir zorlukla karşılaştığında, bu durumdan aile bireylerinin yahut arkadaşlarının yardımıyla çıkar. Bu da bizim hayattaki yalnızlığımızı azaltır. Tabiri caizse; “aidiyet duygusu” insanları bir arada tutan çimento gibidir.

İnsanın bireysel olarak “ait”liği ilk hissettiği yer, anne karnıdır. İnsan daha dünyaya gelmeden anne karnında yavaş yavaş sesleri algılamaya başlar. Bazı seslere

karşı ayrıca yakınlık duyar. O sesleri duyduğunda hep aynı tepkiyi gösterir. Doğar doğmaz da annesini kokusundan tanır. Annesine, başkalarına göstermediği yaklaşımı gösterir, evdekilerin seslerini tanıyıp ayırt eder. O sebeptendir ki uzmanlar, hamile annelere, babalara hatta varsa kardeşlerine, bebekle konuşmaları konusunda telkinde bulunurlar. Şimdi iyi düşünmek lâzım; bu aidiyet değil de nedir?

İlerleyen zamanlarda bu “aidiyet duygusu” değişir ve gelişir. Ama değişmeyen tek şey, “aidiyet duygusu”nun doğuştan gelen bir ihtiyaç yahut duygu olduğudur. İnsan, annesinden sonra ilk “aidiyet duygusu”nu ailede tadar, büyüdükçe, geliştikçe “aidiyet duygusu” da gelişir. Bir çocuğun büyümesi esnasında, önce aileyi sonra okulu, çevreyi, ülkeyi ve dünyayı keşfetmesi gibi...

Bizim “kim” olduğumuzu, içinde bulunduğumuz aile, doğduğumuz ya da yaşadığımız şehirler belirler. Okuduğumuz okul, arkadaş gurubumuz, tuttuğumuz futbol takımı yahut seçmeni olduğumuz siyasi parti bizi tanımlar.

Meselâ; ilk defa karşılaştığımız bir insana “nereli” olduğunu sormak onu en kısa yoldan tanımamızı sağlar. İşte bütün bunlardan dolayı, “aidiyet duygusu” çok önemlidir. Biz istesek de istemesek de genetik kodlarımızda vardır. Gurbet, ayrılık ve ölüm bu yüzden canımızı çok acıtır. Çünkü kendimizi ait hissettiğimiz; topraktan, ana-babadan, sevdiğimizden ayrı düşürür ve biz bunu bir türlü kabul edemeyiz. Bu konuda yazılmış sayısız şiir, türkü ve atasözleri bunlara en güzel örnekler.

İşte türkülerimizden birkaç örnek:

“Buraları sevemedim gönlüm orada

Yanıyorum eyvah tuz biber yarada”

“Açtı m’ola şu Sivas’ın gülü yaprağı

Çekti bizi bu yerlerin suyu toprağı”

“Garip kaldım yüreğime dert oldu

Ellerin vatanı bana yurt oldu”

“Yüksek yüksek tepelere ev kurmasınlar

Aşrı aşrı memlekete kız vermesinler”

Birkaç örnek de atasözünden verelim:

“Bülbülü altın kafese koymuşlar ‘Ah vatan!’ demiş.”

“Kurbağayı gelin etmişler gözü çamurdan beri gelmemiş.”

Şiirlerimizde bu konuyla ilgili olarak yüzlerce örnek bulmak mümkündür. Karacaoğlan’dan bir dörtlülle konuyu pekiştirmek istedik:

“Karac’oğlan eydür dostu darılmaz

Hasta oldum hatırcığım sorulmaz

Vatan tutup bu yerlerde kalınmaz

İlleri var bizim ile benzemez”

Sebebi ne olursa olsun, “ait” olduğumuz her türlü değerden uzak olmak, gittiğimiz yere ait olmamızı da zorlaştırır. Yıllarca yurt dışına yaşayan

insanların hâlâ oralara alışamadıklarını çokook işitmişizdir. Karınları-burunları orada doysa da iş-güç sahibi olsalar da yürek sızıları hep devam eder. “Zalim gurbet beni yedi bitirdi.”

“Bir ömür verdim, torun torba sahibi oldum, elin memleketine alışamadım.” “Yirmi değil, otuz değil kırk yıl oldu alışamadım, alışamadım, alışamadım” gibi sızılanmalarının yanında “orada yabancı, burada Almanca” olmanın şikâyetini hep dillendirip dururlar. Bırakın yurt dışını, Türkiye’nin bir ilinden başka bir iline çalışmaya giden, hatta bir köyden diğer bir köye gelin giden için bile gurbet çekilmezdir, katlanılmazdır. Herkesin evi, ailesi, memleketi, suyu havası bile kendine özeldir.

Onunla sevinir, onunla dertlenir, onunla yaşar. “Hemşeri” ifadesi de bu anlamda çok kıymetli ve özel bir duygudur. Yurt içinde kendi köylün, kendi memleketlin önemli olurken yurt dışında “Türkiye” vatandaşı olmak “Aidiyet duygusu”nu yaşamak için kâfidir. Oralarda bile herkes kendi coğrafyasından gelen insanlarla bir arada yaşama isteği ile hareket eder. Genel olarak aynı şehirlerde ve bölgelerde yaşamayı seçerler. İnsanoğlunun bu duygusunun tezahürü olarak ahiret âleminde bile sevdikleriyle beraber olma isteği dualarda yerini alır.

“Allah Peygamber Efendimizin sancağı altında toplanmayı nasip etsin!”

“Fadime Ana’mıza komşu olasın.” v.b.

Anadolu’da “Ahiret bacılığı, mezar komşuluğu” gibi çeşitli kavramlara rastlamak da mümkündür. Hatta hacca gidenler arasında da buna benzer yakınlıklar çeşitli adlarla önümüze çıkar.

Biz insanlar, kimi zaman “aidiyet”i o kadar ileri götürürüz ki, bizim için bir tutku haline dönüşür. Bir bakıma biraz boyut değiştirir ve bizi esir alır. Kimi zaman sevdiğimiz için; “ya benimsin ya hiç kimsenin!” yahut “ne seninle ne sensiz!” tarzında hareket ederek hem bizim hem karşımızdakinin hayatını cehenneme çevirir bazen de işi canına kastetmeye kadar vardırırlar. Kara sevda, tam da böyle bir şeydir. Bu esir alış, en çok da ülke, coğrafya, milliyet, din ve futbol takımı taraftarlığında kendini daha çok gösterir. Konu vatan, millet, bayrak ve toprak olunca her şeyi unuttur dimdik oluruz. “Can feda!” konumuna geçeriz.

Bu aşırılıklarımızdan futbol takımlarına, partilere ve siyasî liderlere olan “ait olma” duygumuz ise çok ilginçtir. Kendimizi takımımızın renkleriyle, oyuncularıyla, oyunuyla bir tutarız. Oyuncusuyla oyuncu, kalecisiyle kaleci olur, hatta kendimizi hakem yerine koyarız. Aynı takımı tutan taraftarların profiline bakıldığında ülkenin en büyük şehirlerinden tutun da Anadolu’nun en ücra köşesindeki her köyden, her eğitim kademesinden, her gelir gurubundan, her yaştan ve her iki cinsten insanların var olduğunu görürüz.

Bu durum siyasî partiler ile onların liderlerine olan duygularımız için de

geçerlidir. Onları sever, onları dinler ve kabulleniriz. Bu birbirinden her anlamda çok farklı olan taraftarın ve seçmenin sevinci de üzüntüsü de reddi de kabulü de aşağı yukarı aynıdır. Mensup olduğumuz “aidiyet”ler bizim için o kadar özel ve o kadar kıymetlidir ki, ona lâf söyletmeyiz, dokundurtmayız. En fazla da dini ve milli kavramlar üzerinden yapılan “aidiyet”lerin yaptırım gücü yüksek, bir o kadar güçlü ve kıymetlidir. Toplum kalkınmasının, küllerinden yeniden doğmanın, bir ve beraber olmanın en güzel örneklerini “aidiyet duygusu” ile becerebiliriz.

Kutsalımıza sahip çıkmayı, onlara değer vermeyi can pahasına da olsa, “aidiyet duygusu”yla yaparız. “Aidiyet” duygumuz zaman zaman ileri boyuta geçer ve diğerine karşı bir “üstünlük” kurar. Dolayısıyla insanda “farklılık” duygusunu da harekete geçirir. Bunu şöyle anlamak lâzımdır. Bir doktor mensup olduğu meslek gurubunun amblemini arabasına yahut yakasına taksa, bu onun o kurumda çalıştığını gösterir. Aynı zamanda filan partiye oy verir, filan takımı tutar, filan sendikanın da üyesidir.

Öbür taraftan bu “aidiyet”lik ona ait olmadığı başka bir partiye göre, başka bir takıma göre, başka bir sendikaya göre “farklılık” sağlar. “Farklı olma” ihtiyacımız, “ait olma” ihtiyacımızdan sonra gelir. “Ait olma” ihtiyacımızı hallettikten sonra, “farklı olma” ihtiyacımızı gündeme alırız. “Aidiyet” duygumuzu tatmin ettikten ve kendimizi güvene aldıktan sonra da ait olduğumuz yerde “nasıl farklı oluruz?”un peşine düşeriz. Aklımız, zekâmız, fizikî ve diğer özelliklerimiz ile dikkatlerin üstümüze

çekilmesini sağlarız. Bu farklılık bizim benliğimizi öne çıkarır, övünme vesilesi olur.

Bunun için mensubu olduğumuz “aidiyet”lerimizden yeri ve zamanı geldikçe zevkle bahsetmeyi severiz. İnsan hem “aynı” olmayı, hem “farklı” olmayı bir arada ister. İlk bakışta birbirinin zıddı gibi görünen bu istekler bir arada giderilemez gibi düşünülse de öyle değildir. İkisi de bir arada yürüyebilecek ihtiyaçlardır. Bu açıdan “aidiyet” duygusunun karşılanması aynı zamanda “farklılık” duygularımızın da karşılanması anlamına gelir. Farklı olmayı istemek de bir gurubun içine girip orada kendimizden geçmek de bizi biz yapan bir tür motivasyondur. “Farklı olma”yı istemek “ait olma”yı istemek kadar tabii bir ihtiyaçtır.

Bazen biri bazen öteki öne çıksa da bu ihtiyaçlarımızın şiddeti kimi zaman artıp kimi zaman azalsa da bu birbirine zıt olan iki ihtiyacı beraber hissederiz. Bu sebeple hem “biz” oluruz, hem “ben” oluruz. Hayat içinde kimi zaman “ben”, kimi zaman “biz” olarak davranmayı içinde bulunduğumuz şartlara göre ayarlarız. İnsan sadece “ait olma”kla yetinmez. Bir guruba, bir aileye ait olarak yaşarken kendi benliğini geri plana atamaz. Başkaları ile iyi ilişkiler kurmak, kabul edilmek aynı zamanda kabul görmek ister. İşte bu istekler, “aidiyet duygusuyla” bizi etkisine alır.

Bir grup ya da bir insan tarafından “kabul gördüğümüz” zaman “ait olma” ihtiyacımız tatmin edilir. “Kabul görmek”,

bize benzeyen insanlarla dayanışma içinde olmak, insana güven ve mutluluk verir. Bütün bunlardan yola çıkarak “rekabet” ve “marka tutkunluğu”nun da “aidiyet duygusu”yla birebir ilişkisini olduğunu söyleyebiliriz. Giyim-kuşam, ev-dekorasyon, yiyecek-içecek hatta tatil plânlarımızı bile bu duyguyla seçeriz. Bu bizi mutlu ve huzurlu kılar. Dolayısıyla rekabeti de körükler ve kaçınılmaz hale getirir.

Bizim gibi insan ilişkilerini güçlü tutmak isteyen toplumlar, “ait olma” ihtiyacımızın ortaya çıkardığı “sadakat” ve “vefa” duygusunu da yüceltmişlerdir. Çünkü her iki duyguda bizim için çok değerli ve özeldir. “Aidiyet” hissettiği guruba, topluluğa sadık olmayanlar, vefasızlık edenler “hain” damgası yiyip ihanetle suçlanırlar. Dolayısıyla toplumun dışlaması ile karşılaşırırlar. Birçok çalışmalar şunu göstermiştir ki; kendini “bir yere” ait hissetmeyen insanlarda “değersizlik” duygusu gelişir. Psikolojik, sosyal ve kültürel olarak bir yere, bir şeye “ait olamayan” insanlar kendilerini dışlanmış ve yalnız hissederler.

Bu insanlarda ruhsal ve kişisel bozukluklar kendini gösterir. Nereye ve kimlere ait olduğunu bilememek, bunun kararını verememek en önemli iç hesaplaşmalarımızdan biridir. İnsan kendini yalnız hissettiğinde sığınacak bir liman, düştüğünde elinden tutacak birilerini ister. Çünkü tek başına yapamaz, işte o zaman sadece “Ben” olmak yetmez. “Ben” ve yalnızlık duygusu insanı bunalımdan bunalıma sürükler. Bu da;

“El eli yıkar, iki el birleşir yüzü yıkar.”

“Yalnız odun yalvarsan da yanmaz.”

“Bin mumdan bin mum yanar.”

“Yalnız kuş yuva yapmaz / yalnız taş duvar olmaz.” v.b. sözlerle en güzel şekilde ifade edilmiştir.

Sonuç olarak; her insanın yaşadığı “aidiyet duygusu” ve bunun meydana getirdiği “Farklı olma duygusu” doğuştan gelen bir özelliktir. İnsanoğlu yaşadığı müddetçe istese de istemese de yeme-içme, barınma ve korunma duygusundan sonra temel ihtiyaç olarak “aidiyet duygusunu” yaşayacaktır.